

Med verden som

Den 24. september 1912 samlet 44 norske sykepleiersker seg i Kristiania for å diskutere stiftelsen av et forbund for norske sykepleiersker. Initiativtakeren var Kristiania-sykepleiersken Bergljot Larsson. Få timer etter møtet begynte var NSF en realitet. Bergljot Larsson ble valgt til forbundets leder, en posisjon hun beholdt i 23 år.

I denne artikkelen setter jeg fokus på den innflytelsen internasjonale ideer om sykepleie hadde på stiftelsen av det norske forbundet, og også på de oppgavene Bergljot Larsson prioriterte som nyvalgt forbundsleder. Så vel stiftelsen som de tiltakene hun iverksatte, var tydelig inspirert av den utviklingen som fant sted innenfor sykepleien på internasjonalt nivå.

Det første utenlandsoppholdet
I 1909 reiste den 26 år gamle Kristiania-sykepleiersken Bergljot Larsson (1883-1968) til Edinburgh for å studere sykepleie. Bak seg hadde hun et ettårig kurs (1905-1906) i sykepleie ved Kristiania Kommunale Sykehuser (Ullevål sykehus), og to års erfaring som sykepleier ved det samme sykehuset.

Da hun forlot Norge, var etterspørselen etter faglærte sykepleiersker stor, mens sykepleieutdanningene var lite systematisk oppbygde og bar preg av tilfældigheter og variasjon.

I praksis arbeidet faglærte og ufaglærte sykepleiersker side om side innenfor ulike områder av pleie- og omsorgsarbeid. Oppmerksomheten mot den faglærte sykepleien var imidlertid økende. Blant dem som ivret mest for å opprette nye sykepleieutdanninger, var legene. De ga samtidig uttrykk for stor beundring for den utviklingen som hadde funnet sted innenfor dansk og engelsk sykepleie. Også sykepleierskene selv rettet

Internasjonale strømninger spilte en åpenbar rolle da de første framsynte pionerene samlet seg i Norsk Sykepleierskeforbund for 90 år siden. Fremst av pionerene sto Bergljot Larsson - særlig inspirert av sine yrkessøstre i England, Skottland og Tyskland.

blikket mot utlandet; fra slutten av århundret dro flere til England, Skottland og Tyskland for å studere sykepleie.

Feber og kvinnesak

Bergljot Larsson oppholdt seg i Edinburgh i to år og tre måneder. Sine første erfaringer fikk hun ved *The City of Edinburgh Fever Hospital*, der hun tok et ettårig kurs i febersykepleie. Fra januar 1910 og i de neste femten månedene praktiserte hun på ulike avdelinger ved *The Royal Infirmary of Edinburgh*. I den perioden hun bodde i Edinburgh var det betydelig aktivitet knyttet til kvinnefrigjøring og kampanjen for sykepleierskenes statsregistrering (autorisasjon) i hele Storbritannia. Aktivitetene vakte oppsikt, og skapte stor offentlig blest.

I ettertid hevdet Bergljot Larsson flere ganger at møtet med de britiske *suffragettene* (kvinnelige stemmerettsforkjemperne) og kvinnesakskvinnene hadde gjort sterkt inntrykk på henne mens hun var i Edinburgh. Det var særlig visjonene om at kvinner skulle inn ta helt nye og betydningsfulle roller i offentligheten kvinnesakskvinnene formidlet med tyngde og kraft. Visjonen var forankret i troen på at kvinner hadde spesielle kvaliteter som var av avgjørende verdi for å skape et bedre samfunn. Dette var visjoner som skulle få stor

betydning for Bergljot Larssons framtidige virke.

Radikal og intellektuell

Også framstående sykepleiere ledere tok del i det britiske kvinnesaksmiljøet. To av dem ble særlig viktige for Bergljot Larsson: Ethel Bedford Fenwick og Annie Gill. Ethel Bedford Fenwick var lederen for den nasjonale kampanjen for statsregistrering i England. Gjennom sin rolle i det *Internasjonale sykepleierrådet* (ICN), med utspring i det *Internasjonale kvinneverket* (ICW), og sitt engasjement i kvinnesaksbevegelsen, knyttet hun sterke bånd mellom kvinnesak og sykepleie. Annie Gill var *Lady Superintendent* ved *The Royal Infirmary of Edinburgh*. Ved å gi sin støtte til Mrs. Fenwick og kampanjen hun ledet, inngikk Miss Gill samtidig en allianse med den radikale, intellektuelle sykepleieflyøyen i Storbritannia. Denne flyøyen hadde tette forbindelseslinjer til internasjonal sykepleie og kvinnebevegelse.

Utdanning

For både Ethel Bedford Fenwick og Annie Gill sto utdanningsspørsmålet sentralt. Som leder av sykepleietjenesten ved *The Royal Infirmary*, la Annie Gill mye vekt på å utvikle en sykepleieutdanning som korresponderte med samfunnets behov.

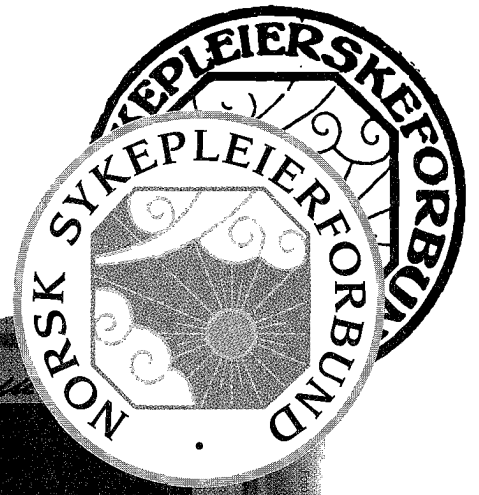
Det året Bergljot Larsson sluttet ved sykehuset, fikk Miss Gill gjennomslag for å utvide utdanningen fra tre til fire år.

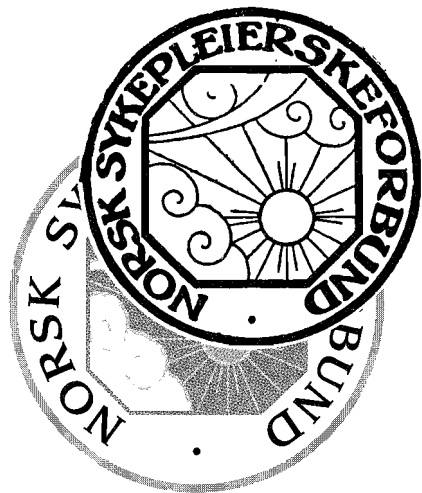
Mens Annie Gill i hovedsak arbeidet på det praktisk nivået, framsatte Mrs. Fenwick sine ideer på et mer overordnet nivå. I foredrag og ikke minst gjennom sitt privateide tidsskrift *The British Journal of Nursing (BJN)*, argumenterte hun sterkt for en enhetlig treårig utdanning, med felles faginnhold og eksamener for alle som ønsket å bli sykepleiersker. Utdanning skulle på den måten bidra til å beskytte pasientene, og også de faglærte sykepleierskene selv, mot dem som urettmessig kalte seg for sykepleiersker, hevdet Mrs Fenwick. Hun la mye vekt på å beskrive og problematisere de utfordringene privatsykepleierskene sto overfor, og framholdt at denne gruppen mer enn andre hadde behov for en kvalifisert sykepleieutdanning. Ett av hennes hovedargumenter for statsregistrering var nettopp å beskytte offentligheten mot ufaglærte privatsykepleiersker, hvis fagkunnskaper og personlighet i hennes øyne var høyst diskutabel. Som en viktig målsetting understreket Mrs. Fenwick betydningen av å etablere utdanninger der sykepleierskene selv både ledet og underviste. Sykepleierskenes anlegg innenfor det sosiale området og videreutdanning i sykepleie var likeledes temaer som fikk stor oppmerksomhet.

Registrering/autorisasjon

Kampanjen for statsregistrering reflekterte ønsket om å styrke sykepleiens status og stilling i samfunnet. Argumentasjonen indikerte sosiale ambisjoner, der behovet for utdanning og demarkasjon ble legitimert gjennom pasienten og samfunnets interesse. På denne måten bidro kampanjen og dens leder,

inspirasjon

Ethel Bedford Fenwick, til å se på sykepleie som et borgerlig prosjekt med utdanning og kultur som nøkkelbegreper. Kampanjen og diskusjonene som fulgte i kjølvannet av den var utvilsomt en viktig inspirasjonskilde, og derfor av stor betydning for Bergljot Larssons videre arbeid.

Forberedelser på den hjemlige arena

Da Bergljot Larsson kom tilbake til Norge i 1911, begynte hun å arbeide som privatpleierske i Kristiania. Dette kan ha vært et strategisk trekk, inspirert av de inntrykk hun hadde fått med seg under sitt opphold i Skottland. Gjennom sine artikler i *BJN* hadde Ethel Bedford Fenwick bidratt til en oppfatning om at privatsykepleierskene representerte den største hindringen i gjennomføringen av en sykepleiereform.

Ifølge Bergljot Larsson var forholdene i privatsykepleien i Kristiania slette. Det var altfor lett å bli engasjert som privatsykepleierske; det resulterte i at uskikkede kvinner arbeidet som privatsykepleiersker, hevdet hun. Forholdene innenfor privatsykepleien gjorde den åpenbart til et svakt ledd i profesjonaliseringssammenheng. Det er grunn til å tro at Bergljot Larsson ønsket innsikt så vel som endringer i dette spesielle pleiefeltet.

Flere sykepleiersker

På begynnelsen av det 20. århundret økte tallet på verdslige sykepleiersker i Norge kraftig. Det var i første rekke denne øk-

ningen som konstituerte grunnlaget for å stifte en sykepleierorganisasjon. I tillegg var organisering i seg selv et trekk i tiden.

Med uorganiserte utdannings- og arbeidsforhold, og liten sosial sikkerhet var det et sterkt behov for en organisasjon som kunne fremme de faglærte sykepleierskenes interesser.

Etter et år som privatpleierske tok Bergljot Larsson fatt på de siste forberedelsene som ledet fram til stiftelsen av et sykepleierskeforbund i Norge. Fra Henny Tscherning, lederen av det danske sykepleierskeforbundet, skaffet hun seg opplysninger om stiftelsen av det danske forbundet, om tidsskriftet *Sygeplejersken* og om dansk sykepleierskeutdanning. Liknende informasjon fikk hun av den finske lederen, Sophie Mannerheim Likeledes knyttet Bergljot Larsson kontakt med Norske Kvinners Nasjonalråd og lederen Gina Krog, samt med Den norske lægeforening (DnLF), som begge bisto med råd og veiledning i anledning det kommende forbundet.

Inspirasjon og allianse

Flere forhold bidrar til å forklare de kontaktene Bergljot Larsson knyttet. Danmark og Finland hadde etablert sine respektive sykepleierskeforbund allerede rundt århundreskiftet. Begge forbundene var medlemmer i ICN. Både Henny Tscherning og Sophie Mannerheim var internasjonalt anerkjente sykepleieleidere. Følgelig hadde de viktige erfaringer å bidra med, fra så vel nasjonalt som internasjonalt arbeid. NKNs leder, Gina Krog, hadde bidratt med støtte til etableringen av en rekke kvinnelige fagforbund i Norge.

NKN hadde dessuten en sterk posisjon i det offentlige. Deres støtte ville derfor være av stor verdi for et kommende sykepleierskeforbund. Medlemmene i NKN var, i likhet med Bergljot Larsson selv, hovedsakelig ugifte kvinner fra middelklassen. En nærmere forbindelse mellom de to forbundene ville dermed kunne bidra til at sykepleie ble mer attraktivt for middelklassens døtre. Allian- sen med NKN hadde følgelig et

potensial til å styrke den norske sykepleiens status. Gjennom en slik allianse ville dessuten det norske sykepleierskeforbundet slutte seg til en internasjonal tradisjon, der båndene mellom kvinnebevegelsen og sykepleie var sterke.

Kontakten med den norske legeforening kan betraktes som et strategisk, men også et nødvendig trekk.

Initiativet Bergljot Larsson tok, viser at det ikke bare var leger som hadde behov for faglærte sykepleiersker; også det motsatte var tilfelle. Å søke støtte av den norske legeforening, skapte for det første velvilje til etableringen av et sykepleierskeforbund. Det var et viktig utgangspunkt for et videre samarbeid mellom de to organisasjonene. Leger var dessuten nøkkelpersoner når det gjaldt målsettingen om å forbedre sykepleierskenes utdanning. De var både bøsitter og formidlere av en type kunnskap som var viktig for å styrke den faglærte sykepleiens status. Utviklingen innenfor det medisinske området konstituerte en annen og viktig grunn til å alliere seg nærmere med legene. Den samme utviklingen ga også sykepleierskene tilgang til nye områder, og bidro derfor til å legitimere behovet for en styrket teoretisk utdanning.

Til sammen reflekterte de ulike kontaktene et kommende sykepleierskeforbund med høye sosiale ambisjoner.

Styrket i troen

I august 1912 deltok Bergljot Larsson på sin første internasjonale sykepleiekongress i Köln. Her møtte hun foruten Ethel Bedford Fenwick også Agnes Karll fra Tyskland, Adelaide Nutting, Lavinia Lloyd Dock og Lillian Wald fra Amerika; alle framtrepende sykepleieleidere og kvinnesakskvinner i sine respektive hjemland.

Med emner som kvinners rettigheter og roller i offentligheten, sykepleiens status og stilling, utdanning, kompetent og inkompetent sykepleie på agendaen, forsterket kongressens betydningen av de samme sakene og visjonene som sto i fokus under Bergljot Larssons Edinburgh-periode.

I Köln ble Bergljot Larsson styrket i sin oppfatning om viktigheten av å stifte et forbund for norske sykepleiersker, og enda mer bevisst på fordelene av å delta i en bredere internasjonal sammenheng. Kongressen inspirerte og målbar visjoner. Gjennom sin form og sitt innhold skapte den et dynamisk og lovende bilde av sykepleien: Ved å kombinere kvinnelige kvaliteter og moderne utdannelse hadde sykepleierskene muligheten til etablere en profesjon med stor innflytelse på den utviklingen de var del av.

Å skille «de skikkede» fra «de uskikkede»

Etter stiftelsen 24. september 1912, ble det norske sykepleierskeforbundet ønsket velkommen av hele den internasjonale sykepleieverdenen. Bergljot Larsson mottok gratulasjonstelegrammer fra Tyskland, England, Danmark, Sverige og Finland. Også Miss Dock sendte sine lykkeønskninger fra Amerika.

Kort etter at NSF var stiftet, kom det første nummeret av bladet *Sykepleien* ut, redigert av Bergljot Larsson. Som nyvalgt leder ga hun topp prioritet til privatsykepleien og målsettingen om å skille «skikkede» kvinner fra dem hun oppfattet som «uskikkede» i sykepleien, samt til utdanning.

Gjennom kriterier for medlemskap i NSF definerte Bergljot Larsson hvem som hadde rett til å kalle seg sykepleier. Opptakskriteriene førte dermed til at de som ble betraktet som ufaglærte ble utestengt fra foreningen. Liknende strategier ble brukt av sykepleierskeforbund i Sverige, England og USA. Egne uniformer og emblem ble symboler på hvem som holdt mål, både når det gjaldt dannelse og utdanning. Symbolene gjorde NSF-søstrene synlige utad og styrket identitet og samhold innad. Symbolene var likeledes i tråd med parolen ICN hadde formulert på kongressen i Köln: *At stræbe mot fagdyktighet for menneskehetens vel og karakterens fuldkommenhet igjennem selvopdragelse.*

Den profesjonelle sykepleien måtte baseres på fagdyktig-

het, god moral og skikkethet. NSF tok den internasjonale fordringen på alvor fra begynnelsen. Fronten mot de ufaglærte måtte styrkes.

Mot full kontroll

Bergljot Larsson satte seg raskt i sving for å skaffe NSF større kontroll over privatsykepleien. Argumentene hun brukte overfor myndighetene hadde mye til felles med dem Mrs. Fenwick hadde brukt da hun diskuterte temaet i *The British Journal of Nursing*: Pasientene måtte beskyttes mot de ufaglærte pleierskene og fra den potensielle faren de representerte.

Som i England og Skottland var også mange av de ufaglærte privatsykepleierskene i Norge fra et lavere samfunnsjikt. Som gruppe representerte de dermed en trussel mot de verdiane og målsettingene som ble fremmet fra internasjonalt hold. Opprettingen av et eget byrå til formidling av sykepleiersker i 1914, var derfor et viktig skritt mot sterkere profesjonell kontroll og mot statsregistrering.

Utdanningen av sykepleiersker ble Bergljot Larssons hovedoppgave. I likhet med Mrs. Fenwick framholdt hun ideen om en enhetlig treårig utdanning, ledet av sykepleierskene selv. Likevel nølte hun med sette saken på NSF's formelle agenda. Det faktum at stammen av faglærte sykepleiersker var liten i Norge, at de i tillegg hadde varierende utdanning og manglet pedagogisk erfaring, kan bidra til å forklare denne nølingen. Tiltakene hun satte i verk, søkte i første rekke å styrke kompetansen til sykepleiersker som allerede var faglærte. Hun oppfordret dem sterkt til å supplere utdanningen gjennom kurser og hospitering på større sykehus. Likeledes brukte hun mye ressurser på å sende faglærte sykepleiersker til utlandet, for at de på den måten skulle få mer erfaring i å veilede elever på avdelingene.

Brev fra Annie Gill til Bergljot Larsson viser blant annet at flere norske sykepleiersker reiste til Edinburgh for å studere sykepleie i 1913. Bergljot Larssons målsetting var å gjøre sykepleierskene mer kompetente til å lede eget fag. De ulike tilta-

Foto: NSFs arkiv

kene hun satte i verk bidro til å oppfylle en slik målsetting. De inngikk dermed som ledd i å styrke forutsetningene for å etablere kvalifiserte utdanninger.

Tre-årig utdanning

Ideen om en enhetlig treårig utdanning møtte betydelig motstand hos majoriteten av norske leger. De ønsket seg en avkortet utdanning i tillegg til den treårige. I påvente av et endelig lovforslag, utarbeidet Bergljot Larsson sammen med Andrea Arntzen en fagplan for treårig sykepleieutdanning i 1917. Fagplanen var svært lik den som ble brukt i sykepleieutdanningen ved *The Royal Infirmary of Edinburgh*. NSF's fagplan bidro til at antall treårige sykepleieutdanninger økte i Norge.

Gjennom sitt sterke fokus på «skikkethet» og utdanning, bebudet Bergljot Larsson at det

var den kvinnelige dannelsen sammen med utdanning som skulle gjøre sykepleierskene til betydningsfulle aktører i samfunnsutviklingen; men også sykepleien til et anerkjent yrke for middelklassens døtre. Det var det samme budskapet den internasjonale sykepleien formulerte og gikk i front for.

Konklusjon

Det faktum at hun som en 26 år gammel kvinne bestemte seg for å studere sykepleie utenlands i 1909, indikerer at Bergljot Larsson var en ressurssterk og målbevisst kvinne. I Edinburgh ble møtet med britisk kvinnesak og kampanjen for statsregistrering av sykepleiersker av skjellsettende betydning. Dette var møter som inspirerte og som styrket Bergljot Larsson i troen på at kvinner generelt og sykepleiersker spesielt var av avgjørende betydning for å skape et bedre samfunn.

Med Ethel Bedford Fenwick og Annie Gill ble forbindelsen mellom kvinnesak og sykepleie styrket. I likhet med Edinburgh-oppholdet målbar også kongressen i Köln ideene om at den faglærte sykepleien skulle styrkes gjennom kvinnefrigjøring, egen ledelse og organisering. Slik skulle den i sterkere grad komme pasientene og samfunnet til gode. Mens kongressen kan betraktes som en siste og avgjørende inspirasjonskilde, var de ulike kontaktene og alliansene Bergljot Larsson inngikk før stiftelsen av NSF av mer praktisk betydning. Disse ga henne støtte, informasjon og nødvendig innsikt, og dermed muligheten til å omsette de ideene hun hadde i praksis.

Bergljot Larssons tro på å kombinere kvinnelig dannelsen og moderne utdanning, gjenspeilte seg både i de alliansene hun inngikk, og i de oppgavene hun prioriterte som leder. Stiftelsen av det norske sykepleierskeforbundet var i seg selv av avgjørende betydning for å realisere de internasjonale ideene om en anerkjent og autonom sykepleiestand.

Av Sigrun Hvalvik, stipendiat, avdeling for helse- og sosialfag, Høgskolen i Telemark

Artikkelen er basert på primærkilder fra følgende arkiv:

Norsk Sykepleierforbunds arkiv
Privat kildemateriale
(Bergljot Larssons familie)
Special Collections Edinburgh
University Library

Tidsskrift:
Sykepleien, 1912 - 1918
The British Journal of Nursing, 1909 - 1911

Litteratur:
Bridges, D.C., 1967, A history of the International Council of Nurses 1899-1964, Pitman Medical Publishing, London.

Emanuelsson, A., 1990, Pionjärer i vitt: professionella och fackliga strategier bland svenska sjuksköterskor och sjukvårdsbiträden, 1851-1939, doktoravhandling, SHSTF, Stockholm, FoU-rapport nr. 34.

Hvalvik, S., 1996, «Elever modtages til oplærelse i Sygepleien» En historisk analyse av sykepleieutdanningens framvekst i Telemark perioden 1890-1919, hovedfagsoppgave, Institutt for Sykepleievitenskap, Universitetet i Oslo, Oslo.

Melby, K., 1990, Kall og Kamp: Norsk Sykepleierforbunds historie, Cappelen Oslo.

Vicinius, M., 1985, Independent Women, Work and Community for Single Women 1850 - 1920, Virago Press, London